

POROČILA – OCENE

POSLANICA BRALNEGA DRUŠTVA SLOVENIJE OB MEDNARODNEM DNEVU PISMENOSTI (8. september)

Mednarodni dan pismenosti, 8. september, je namenjen poglobljenemu razmisleku o pomenu pismenosti za življenje. Letošnje leto iz meseca v mesec bolj zaznamuje begunska kriza; ljudje bežijo pred vojnami in nasiljem. Tudi v naše okolje prihajajo izmučeni in prestrašeni, zato je toliko pomembnejše, da jim ponudimo roko. Poskrbeti moramo, da bi se čim bolj vključili v družbo; tako bodo začutili medkulturno sprejemanje, ne zavračanja. Pomemben del vključevanja je možnost ohranjanja in nadaljnje pripadnosti izvorni kulturni, enako pomembni pa sta seznanitev s kulturo novega okolja in vključevanje v izobraževalni sistem. Da bi to dosegli, morajo najprej spoznati jezik novega okolja.

Med begunci največkrat pridejo organizirano v stik z drugim jezikom otroci v vrtcih in mladi na različnih ravneh šolanja; odrasli se vključujejo v interesne skupine in jezikovna izobraževanja za slovenščino kot tuj jezik.

Za kulturno sprejemanje in povezovanje, še zlasti pa za izobraževanje je

pismenost izjemnega pomena. Bralna, matematična, naravoslovna in druge oblike pismenosti omogočajo vsem postati aktivni član družbe. Razvijanje veščin temeljne, torej bralne pismenosti je zato ključno. V Bralnem društvu Slovenije smo to prepoznali, zato letos organiziramo že 11. bienalno posvetovanje, tokrat s posebnim poudarkom na ljudeh, ki jim slovenščina ni materinščina.

Ne le voda, hrana, obleka in streha nad glavo, tudi izobraževanje in opismenjevanje sta zanje ključnega pomena. Sprejemanje drugačnosti, odpiranje družbe novostim, tudi novim članom, pa je tudi naš prispevek k mednarodnemu letu svetlobe, ki ga praznujemo letos: svetloba je namreč pomensko široka metafora za znanje.

*Savina Zwitter, predsednica
Bralnega društva Slovenije*

NAGRADA KRISTINE BRENKOVE 2015 ZA IZVIRNO SLOVENSKO SLIKANICO

Zbornica knjižnih založnikov in knjigo-tržcev (ZKZK) pri Gospodarski zbornici Slovenije podeljuje nagrado za izvirno slovensko slikanico od leta 2004, od leta 2014 jo podeljuje 22. oktobra (do tega leta jo je podeljevala ob 2. aprilu, mednarodnem prazniku knjig za otroke), in sicer na dan rojstva slovenske pisate-

ljice, prevajalke in legendarne urednice Kristine Brenk, po kateri je tudi poimenovala.

Namen in poslanstvo nagrade je spodbujanje nastanka izvirnih slovenskih slikanic, izoblikovanje vrednostnih meril za pripravo in ocenjevanje slikanic, spodbujanje branja in bralnih navad ter spodbujanje navad nakupovanja dobrih slikanic.

Žirija v sestavi red. prof. dr. Dragica Haramija, predsednica, in članici doc. Alenka Sottler, spec., in Kristina Picco, prof., je izmed 30 slikanic, ki jih je poslalo na razpis za letošnjo nagrado 11 založb (dela so izšla med 31. 7. 2014 in 15. 9. 2015), najprej izbrala pet finalistov: *Deček in hiša* Maje Kastelic (MK, 2014), *Kraca Lile Prap* (MK, 2015), *Andrej Nespavec* Barbare Simoniti in Petra Škerla (MK, 2014), *Domače naloge* Petra Svetine in Damijana Stepančiča (MK, 2014) ter *Rokavičko* Hane Stupica (MK, 2014).

Za najlepšo slikanico je žirija izbrala slikanico ***Deček in hiša* Maje Kastelic**, priznanje – nove poti pa sta prejela **Peter Svetina** in **Damijan Stepančič** za slikanico ***Domače naloge***.

Utemeljitev žirije za najlepšo slikanico

Maja Kastelic: ***Deček in hiša***. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2014.

Avtorska slikanica deluje na prvi pogled kot slikanica brez besedila, a to ni res, saj je intraikonično besedilo tako pomembno, da kliče k redefiniciji tovrstne slikanice. Slikanica *Deček in hiša* je predvsem poklon mladinski književnosti ter umetnikom, ki se z njo ukvarjajo na besedilni ali na ilustrativni ravni. Maja Kastelic uvede npr. Andersenovo ulico, Ulico bratov Grimm; napis na vratih »pridem prec« aludira na Milnejevega *Medveda Puja*; bogato obložena miza spominja na mizo v Carrollovi *Alici* v

čudežni deželi; papirnata letala na pesem Daneta Zajca; avtorica je naslikala tudi množico knjig na knjižnih policah, kjer se v družbi *Močvirnikov* Barbare Simoniti in Petra Škerla znajdejo tudi Gabriel Garcia Marquez, Roland Barthes, Jose Saramago in mnogi drugi. Na ravni likovne navezave so prepoznavni elementi, npr. na notranji naslovnici je deček naslikan v okviru, kakor Mančkov Pedenjped; deček je oblečen v črtasto majico, kakor Juri Muri v pesnitvi Toneta Pavčka z ilustracijami Melite Vovk in Damijana Stepančiča; poustvarjeni so likovni motivi iz *Pepelke* Alenke Sottler, *Zlate ptice* Ančke Gošnik Godec, *Trnuljčice* Marlenke Stupica, *Punčke in velikana* Tomislava Torjanca, *Zborovanja ptic* Petra Sisa, *Prihoda* Shauna Tana itd. Gre za vizualno navezavo na znane ustvarjalce, besedila, ilustracije, torej lahko govorimo o večplastnosti skozi medbesedilnost, ki se sklicuje predvsem na likovno umetnost. Poroka besede in slike pa ni omejena zgolj na literarnost; tu so tudi časopisi, pisma, razglednice, herbariji in ne nazadnje tudi deključne risbe, ki brez besed, pa vendarle s pravo zgodbo, stkejo resnično prijateljstvo, ki na papirnatih letalih ponese svoj glas v svet.

Vsi napisi, ki sodijo v intraikonično besedilo, so hkrati nosilci dodatnega avtoričinega simbolnega sporočila. Kot bi ilustratorica govorila: če slediš temu, kar imaš rad, boš dobil ključke za čudovite stvari, spoznanja, knjige, ilustracije in pogled na cel svet in čisto na koncu, zakaj pa ne, tudi ljubezen. Tako lahko dojamemo dečkovo pot skozi staro hišo kot simbolno pot avtorice skozi svojo zgodovino in vse tisto, kar jo je izoblikovalo. Vse to pa je interpretirano z omejeno barvno lestvico, ki se iz teme prebija skozi rjavo sepijo ter akcenti v rumenem okru in je popolnoma skladna z motivom starih hiš. Ta omejen izbor barv prispeva plemenit, skoraj grafični vtis tem akva-

relnim ilustracijam. Ciaro scuro (svetlo temno) način izražanja prav tako ustreza prostorskemu ključu slikanice. Maja Kastelic je mojstrsko upodobila igro teme in svetlobe. Z njo gradi vzdušje v stari hiši; temne veže, oboki in predmeti, ki se razkrijejo šele čez odškrnjena vrata. Čeprav nas pri prvih odprtih napis »glej naprej« usmeri naprej, pa se gibanje v knjigi ves čas odvija tudi navzgor. Deček hodi ves čas navzgor proti svetlobi, za svetlobo, dokler se pred njim ne odpre »cel svet«. Omeniti velja še avtoričino pozornost številnim drobnim predmetom, ki so izrisani z numizmatično natančnostjo, kot so ključi, karte, porcelan za čaj, vaze, slike, igračke, škarje, štampljka, gramofon, atlas, človek ne jezi se, ptičja kletka, drsalke, boben, konjiček ipd. Ilustratorki je uspelo kljub mnogoštevilnim detajlom ohraniti svežino in sočnost vizualne upodobitve. Ljubezen do grafizmov, mali predmeti ter igre s črkami in pomeni spominjajo na dediščino velikega slovenskega slikarja Gabriela Stupice. Preko teh predmetov in napisov v hiši ves čas slutimo prisotnost bivših in morda sedanjih prebivalcev. Kakor da nam avtorica sporoča, da vsi mi živimo v taki stari hiši, kjer nikoli nismo sami zase, ampak smo dediči neke kulture, nasledniki nekih preteklih prebivalcev in hkrati del tistih, ki živijo skupaj z nami, in tako povzdigne staro hišo v univerzalni simbol. Maja Kastelic je vse tuje in domače vplive pretočila v celovito osebno umetniško izpoved, ki je hkrati univerzalna in tudi zelo slovenska. Zato je njena avtorska slikanica dragocena tudi kot avtentično kulturno dejanje tega prostora.

Utemeljitev za nagrado Nove poti

Peter Svetina in Damijan Stepančič: *Domače naloge*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2014.

Zbirka vsebuje pesmi, katerih skupni okvir so šola in učenje, seveda pa domače naloge niso le stvar šole, so veliko širše, saj pesnik upoveduje tudi odnose, razmerja ... Svetinov pesniški jezik je neujemljiv. Ko se bralec prvič vseli v pesniško stvarnost, ga drobni podtaknjeneč, ki kuka skozi največjo, večjo ali veliko »linico« (*Domača naloga o velikostih*), vabi k ponovnemu in bolj pozornemu branju; majhna bilka se nenadno razraste v mogočno nenavadno drevo, kjer veje/smerokazi nakazujejo povsem drugo pot. Ljubezenske, razpoloženske, šolske, avtobiografske in druge niti spletajo mrežo nonsensnih, humornih in igrivih vezi, ki pa še zdaleč niso zgolj le to; ves čas opominjajo na zabrisano mejo med ljubeznijo in osamljenostjo, igro in delom, potrošništvom in izvirnostjo, konkretnim in abstraktnim itd. Sam naslov zbirke (in v nadaljevanju vsi naslovi pesmi) govori o domačih nalogah – formalni, prepoznavni in dobro zasidrani materiji v otrokovem odraščajočem obdobju. A že v prvi pesmi nas element presenečenja, ovit v profanost starševskega obšolskega nerganja (... *za bralno značko*), opomni na nepredvidljivo pot, ki nas čaka. Pot, kjer odkrivaš varne pristane svojih hrepenenj (... *o molitvi*), kjer ti je dovoljena praznina (... *o prazni glavi*) in ljubezenska sanjarija (... *o zvoncu*, ... *o srcu*), kjer premešaš smisle življenja po svoji meri (... *o samem sebi*, ... *o prevalih*), kjer si privoščiš razkošje tihožitnih fresk (... *o jutru na cesti*, ... *o kačjem pastirju*, ... *o murnih*), kjer se oddričaš med jezikovne vragolije (... *o igri*, ... *o šopku*) in kjer vse lahko »kar tako« (... *o poskakovanju*). Svetinove pesmi so iz drugega referenčnega vesolja, takega otroškega, kjer je vse na videz lepo in prav. A samo na prvi pogled. Iz normalnega reda izhajajoče definicije in bistre domislice nas presenetijo, smisel stvari je čudno premaknjen. Kako lahko npr. postane oznaka velikosti, prišita za

ovratnik na obleki, pomemben predmet igrive pesniške obravnave? Kako lahko združiš zvonec in uspavanko? Kako lahko za takole knjigo dobiš prvo nagrado? Pri Svetini lahko! Ker bralec kmalu opazi, da je mimogrede prestopil mejo in prišel v Svetinovo deželo: na novo zagleda ta svet, tako kot ga prvič gledajo, razumejo in nam ga razložijo otroci. Vse to pa je pokrito z mehko odejo pesnikove dobrodušnosti in tople naklonjenosti, če ne kar občudovanja malih bistrih glav. Stepančičev ilustratorski izraz mojstrsko ujame to pretanjeno šelestenje in iz njega (po)ustvari nelinearno podobje utrinkov, ki zaobjamejo zbirko kot celoto. Njegov likovni jezik ilustracij korenini nekje v kubizmu. Na to nas napotijo uporaba kolažnih papirjev, ki prinašajo v ilustracijo informacijo o predmetih, stilizirane črke, ki so integrirane v likovno celoto, risba, ki teče čez kolaže in jih pokrije z rastrji in vzorci. Ilustracije se reliefno kopičijo po površini slike. Avtor te elemente plemeniti še s stilskimi elementi stripa (oblački, puščice), otroške risbe, pop arta in znanstvene ilustracije, začini pa še s ščepcem nostalgije in še česa. Različne likovne tehnike te knjige spominjajo tudi na najbolj pogoste materiale, ki jih otroci pri delu v šoli potegnejo iz šolske torbice: nalivno pero, barvni svinčniki, papir iz šolskih zvezkov, kolaž in pak papir. Stepančičeve ilustracije niso dobesedne, temveč nadgrajujejo vsebino in vzdušje, ki malo zadiši tudi po šoli, s sebi lastnim vizualnim jezikom. Na platnicah in prvih odprtjih knjige začutimo rahlo nostalgijo iz minulih šolskih časov: tu je značilna ovalna oblika na socialističnih zvezkih, kamor smo vpisovali svoje ime, priimek in šolski predmet, opremljena je s prvim zaščitnim znakom MKZ (Mladinska Knjiga Založba) in rdečo zvezdo. Nostalgicne so tudi oblike črk, ki se pojavljajo integrirane v samo ilustracijo, podobne tistim prvim črkam, ki se jih učimo napisati v zvezek. Kako je mogoče, da je

pri Domači nalogi o prazni glavi glava polna pesmi? V Stepančičevih ilustracijah lahko! In z vsemi temi prijemi večše kolesari po sveži pesniški pokrajini Petra Svetine. Stepančič z likovnimi elementi gradi presenetljivo vzdušje, kamor se usedejo pesmi kot v domači naslanjač. Peter Svetina in Damijan Stepančič sta svojo zahtevno domačo nalogo več kot odlično opravila. V svojem jedru je zbirka slavospev jeziku, domača naloga o medsebojnem sporazumevanju, ki ni zgolj tehnične narave; ki je sporazumevanje v vseh aspektih človeške duše, med mano in tabo, med nami vsemi.

Utemeljitev za nominirane slikanice:

Lila Prap: *Kraca*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2015.

Živalski liki v pesniški slikanici so predstavljeni na način premične knjige: vsak list je razdeljen na polovico, bralec tako sestavlja različne ilustracije (desna stran) ter različne pesmi in njihove naslove (leva stran). Takšna slikanica »prerezanka« v besedilno izčiščeni in minimalistični maniri, ki lahko spreminja recepcijske lege (pesem, uganka, zloženka itd.), ponuja premišljeno igriv poligon predvsem za najmlajše bralce. Slikanica je krasen primer tega, da bolj kot so si besede in slike komplementarne, bolj dinamičen postaja odnos med njimi. Nonsens, humor, celo absurd, presenečenje in poetičnost nas zabavajo, drže v napetosti in veselem pričakovanju vse do konca knjige, ki konca sploh nima.

Barbara Simoniti in Peter Škerl: *Andrej Nespanec*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2014.

Je slikanica o dečku, ki v sanjah prestopi v fantastični svet živali, kamor ga popelje netopir Nan, ker (Simoniti 2014: 20): »Jasno ko črna noč! Kdor ne more

spati, zamudi vse sanjske zgodbe!» V sanjskem svetu se skozi Škerlove ilustracije izpolnijo poprejšnje dečkove želje, njegovo srečanje s kitom, z galebi (ki jih ima sicer natisnjene na odeji), z ribami (ki jih vidi v parketu, zloženem na ribjo kost); sanje so asociacije vseh bližnjih, vsakdanjih stvari. Tekoč jezik z ljubečo in blagohotno intonacijo pripravlja mehko posteljo Škerlovim liričnim barvnim in svetlobnim odtenkom, ki zasvetijo v polnosti, ko se zgodba osvobodi besed. S svojim prestopom v s(p)anje odjadra na drugo stran, kar slikanica spretno uporabi za prehod na višjo raven izvirnosti. Ko Andrej stopi v sanje, besede v slikanici utihnejo in se skrijejo v slike. Iz ilustracij lahko spoznamo, kaj je Andrej v sanjah doživel. Zjutraj, ko se deček zbudi v realnost, se besedilo spet vrne k ilustracijam.

Ukrajinska ljudska in Hana Stupica: **Rokavička**. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2014.

Znana pravljica tema o skupnem bivanju živali, tudi npr. v slovenski folklorni tradiciji (*Mojca Pokrajculja, Deklica veka*), razvija predvsem motiv strpnosti in kolegialnosti. Kanonska zimska pravljica, ki je svoje upodobitve doživela že neštetokrat, bi zagotovo predstavljala zahteven ilustratorski izziv še tako izkušenemu avtorju. Mlada ilustratorica Hana Stupica pa je že v svoji prvi slikanici več kot odlično opravila svoje delo. Hana Stupica je slikanico naslikala s finim občutkom za pravljico v zdušje. Vse je tako ljubko pretehtano in hkrati tako precizno v ravnotežju, da nas njena poetika očara.

Nagrajenci zadnjih petih let:

- 2009 Nina Mav Horvat, ilustr. Suzi Bricelj *O kralju, ki ni maral pospravljati*. Mladinska knjiga, 2008.

- 2010 Izbral, priredil in narisal Matjaž Schmidt: *Slovenske pravljice (in ena nemška) v stripu*. Mladinska knjiga, 2009.
- 2011 Andrej Rozman Roza, ilustr. Zvonko Čoh: *Urška*. Mladinska knjiga, 2010.
- 2012 Vitomil Zupan, ilustr. Damijan Stepančič: *Pravljica o črnem šejku z rdečo rožo*. Založba Miš, 2011.
- 2013 France Prešeren, ilustr. Damijan Stepančič: *Zdravljica*. Mladinska knjiga 2013.
- 2014 Huiqin Wang za avtorsko slikanico Ferdinand Avguštín Hallerstein: *Slovenec v Prepovedanem mestu*. Mladinska knjiga, 2014.

ZGODBA O SPREJEMANJU SAMEGA SEBE

Jung: Medena koža. 1. knjiga. Prevod: Maja Meh. Ljubljana: Društvo za oživljanje zgodbe 2 koluta, 2014.

Kar 200.000 zapuščenih korejskih otrok je bilo po koncu korejske vojne posvojenih na Zahod in roman v stripu *Medena koža* pripoveduje zgodbo enega izmed njih. Junga (njegovo pravo ime je bilo Jung-sik Jun, v Belgiji je dobil novo ime Jung Henin), rojenega 2. decembra 1965 v Seulu v Južni Koreji, je pri petih letih na ulicah Seula našel policist. Odpeljal ga je v sirotišnico. Leta 1971 ga je posvojila belgijska družina, zato je odraščal v Belgiji. Naslov romana poudarja, da so Junga v posvojitvenih papirjih opisali kot dečka z medeno kožo. Bil je težaven otrok, ki ni mogel najti stika z okolico. Zatekal se je v svoj domišljijski svet in je veliko risal. Danes je priznan umetnik. V svojih delih se vedno znova vrača k